

Jacek Zaleśny

Służby specjalne w systemie politycznym Białorusi

SŁOWA KLUCZOWE:

Białoruś, służby specjalne, Prezydent, KGB

Systemowe implikacje miejsca służb specjalnych w systemie politycznym państwa

W białoruskim systemie politycznym zwornikiem polityki jest Prezydent. Ma on zapewniać harmonijne funkcjonowanie i współdziałanie organów władzy państwowej. Przywołana funkcja jest kluczowa dla zrozumienia konstytucyjnego i faktycznego znaczenia Prezydenta, jego stosunku do innych organów władzy publicznej, w tym – oddziaływania na funkcjonowanie służb specjalnych.

W świetle art. 79 Konstytucji Prezydent jest głową państwa, gwarantem Konstytucji, praw i wolności człowieka i obywatela. Uosabia jedność narodu, gwarantuje wykonywanie podstawowych kierunków polityki wewnętrznej i zagranicznej, reprezentuje Białoruś w stosunkach z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi. Prezydent podejmuje środki w celu ochrony suwerenności Republiki Białoruś, jej bezpieczeństwa narodowego i nienaruszalności terytorialnej. Zabezpiecza stabilność polityczną i gospodarczą państwa, ciągłość i współdziałanie organów władzy państwowej, pośredniczy między organami władzy państwowej. Jest gwarantem ładu i stabilności na terytorium Republiki Białoruś. Ma zapewniać jedność władzy państwowej, personalizować białoruską państwowość. Stojąc na straży jedności władzy państwowej Prezydent jest

gwarantem harmonijnego funkcjonowania i współdziałania organów władzy państwowej. Są mu podległe Rząd i cała administracja rządowa. Jest to podległość podmiotowo nieograniczona, tj. obejmuje również służby specjalne. Prezydent kieruje pracami Rządu. Jest kompetentny przewodniczyć posiedzeniom Rządu.

Ustalając role ustrojowe Prezydenta ustrojodawca przesądził m.in., że jest on gwarantem Konstytucji, praw i wolności człowieka i obywatela. Podejmuje działania mające na celu ochronę suwerenności Białorusi, jej niepodległości i integralności państwowej. W tym celu – jako wybrany bezpośrednio przez obywateli, co daje mu szczególną legitymację polityczną do działania – m.in. określa podstawowe kierunki wewnętrznej i zagranicznej polityki państwa, kieruje polityką zagraniczną państwa, tworzy i przewodniczy Radzie Bezpieczeństwa Republiki Białoruś, jest Głównodowodzącym Sił Zbrojnych Republiki Białoruś, zatwierdza doktrynę wojskową Republiki Białoruś, wprowadza stan wojenny oraz stan nadzwyczajny w wypadku klęski żywiołowej oraz rozruchów, którym towarzyszy przemoc lub groźba przemocy ze strony grupy osób i organizacji, w wyniku których istnieje niebezpieczeństwo dla życia i zdrowia ludzi, terytorialnej nienaruszalności i istnienia państwa.

Określone przez Prezydenta podstawowe kierunki wewnętrznej i zagranicznej polityki państwa zasadniczo realizowane są przez Rząd i podporządkowane mu organy egzekutywy. Określając podstawowe kierunki wewnętrznej i zagranicznej polityki państwa, Prezydent determinuje, przesądza, treść decyzji rządowych. Daje im ramy, których wypełnienie konkretną materią leży w gestii federalnej egzekutywy. Na ile są to ramy sztywne, *de facto* zmuszające gabinet do podjęcia konkretnych rozstrzygnięć, o z góry ustalonej treści, na ile zaś są to jedynie tzw. wskazówki kierunkowe, to zależy od woli głowy państwa. To ona definiuje faktyczne role odgrywane przez Rząd w państwowym procesie decyzyjnym: na ile są to role głównego wykonawcy, ale mimo wszystko jedynie realizatora polityk Prezydenta, a na ile Rząd zachowa podmiotowość w ustalaniu prowadzonych przez siebie polityk.

Definiowanie kierunków zagranicznej i wewnętrznej polityki państwa, jako sfery działania konkretyzowanej decyzjami Rządu i systemu organów mu podporządkowanych, ma znaczenie pierwotne, a zarazem kluczowe dla polityki państwa. Jest motorem sprawczym całej aktywności Rządu. W tym też znaczeniu, Prezydent nie musi podejmować konkretnych, jednostkowych decyzji wykonawczych, aby ustalać brzmienie polityk rządowych. Wyznacza je jako ten, który przesądza o strategii polityki państwa jako celów polityki urzeczywistnianej przez federalną egzekutywę. Za

pomocą jakich środków to się osiągnie, to *de facto* sprawa drugorzędna, pozbawiona esencji decydowania, czyli rozstrzygnięcia o tym, co istotne, warte realizacji, a tym, co nie determinuje zagadnień kluczowych dla dużych grup społecznych. Postawienie celów, ustalenie strategii postępowania, to konieczny etap w procesie kierowania władzą wykonawczą; etap, który warunkuje, determinuje treść dalszych wyborów podejmowanych przez egzekutywę. Z zasady, że Prezydent ustala podstawowe kierunki wewnętrznej i zagranicznej polityki państwa, wynika imperatyw działania Rządu. Prezydent władny jest nadawać podstawowym kierunkom wewnętrznej i zagranicznej polityki państwa dowolną treść, byle tylko nie znajdowała się ona w kolizji z przepisami Konstytucji i ustaw. To, co należy odnieść do podstawowych wektorów wewnętrznej i zagranicznej polityki państwa i co należy rozpatrywać jako postaci ich konkretyzacji jest wyrazem prezydenckiego uznania, jego sposobu postrzegania stosunków politycznych i wyzwań stojących przed Republiką Białoruś.

Kierunkowe zadania Prezydenta w obszarze polityki zewnętrznej i wewnętrznej państwa, jako wyznaczające przestrzeń aktywności rządowej, trzeba rozpatrywać łącznie z przepisem art. 84 pkt. 25 oraz art. 107 Konstytucji. Zgodnie z nimi, Prezydent posiada prawo uchylania aktów Rządu (art. 84 pkt. 25 Konstytucji), a Rząd zabezpiecza wykonanie Konstytucji, ustaw i postanowień, dekretów i rozporządzeń Prezydenta. Co znamienne, w świetle regulacji konstytucyjnych (art. 85) prezydenckie dekrety i rozporządzenia nie są aktami wydawanymi na podstawie ustawy. Jednoznacznie wiąże je ustrojodawca wyłącznie z Konstytucją. Muszą być wydawane na jej podstawie i zgodnie z nią i – jak typowe akty normatywne – posiadają moc prawną na terenie całej Białorusi. Dekret nie jest materialnie reglamentowany. W Konstytucji nie przesądzono przy tym charakteru prawnego dekretu głowy państwa. Nie zawęża regulacji w nim zawartych do danej grupy zagadnień czy też do regulacji o charakterze norm prawnych, tj. reguł postępowania o charakterze generalnym i abstrakcyjnym. W świetle ustaleń doktryny i praktyki, dekret może mieć również charakter nienormatywny, w tym – konkretny. Przedmiot dekretu może dotyczyć dowolnych spraw należących do zagadnień państwowych, tak normatywnych, jak i nienormatywnych. Może określać sposób działania danego organu, jego strukturę organizacyjną czy też zawierać wytyczne postępowania.

Akty Prezydenta mogą być kierowane nie tylko bezpośrednio do Rządu, ale także do Premiera, poszczególnych ministrów i innych szefów organów władzy wykonawczej, jak szefowie służb specjalnych. Decyzje głowy państwa mogą być adresowane do dowolnego organu egzekutywy

i są wiążące dla każdego z nich. Można zatem mówić o rozległym podmiotowo i prawnie znaczącym wyznaczaniu zadań przez Prezydenta wszystkim organom władzy wykonawczej. Poprzez dekrety głowa państwa nie tylko urzeczywistnia swoje strategiczne kierownictwo nad Rządem, ale zarazem na bieżąco kształtuje zachowania egzekutywy, do czego zobligowany jest dostosować się Premier organizując prace Rządu.

Tak jak Prezydent jest kompetentny wyznaczać zadania Rządowi czy szefom poszczególnych służb, tak też jest władny działać bezpośrednio w ramach kompetencji Rządu i organów mu podległych. Może podejmować i normatywne i nienormatywne decyzje w całym zakresie kompetencji władzy wykonawczej. Podporządkowanie Rządu Prezydentowi nie jest limitowane określonym zbiorem zagadnień. Ma całościowy charakter. Prezydent – jako gwarant Konstytucji – jest kompetentny podejmować dowolne, nie sprzeczne z Konstytucją akty (w tym o charakterze konkretno-indywidualnym) w celu realizacji postanowień konstytucyjnych.

Działalność Rządu i podległych mu podmiotów powinna być skoordynowana z działalnością Prezydenta. Uzgadnianie aktywności obu centrów władzy politycznej służy jej spójności, co z kolei jest warunkiem *sine qua non* prezydenckiej aprobaty dla realizowanych przez Rząd przedsięwzięć. Obok konstytucyjnych i ustawowych mechanizmów kooperacji organów federalnej egzekutywy i Prezydenta, praktyki politycznej komunikacji, mają zastosowanie środki organizacyjne, ukierunkowane na utrzymywanie jedności i uzgadniania działań Rządu i Prezydenta. Rzecz dotyczy stałego uzgadniania z Prezydentem działań podejmowanych przez Rząd i jego agendy. Ma ono zagwarantować jednolitość przedsięwzięć prowadzonych przez organy władzy wykonawczej i kierującego nimi Prezydenta, a tym samym spójność i wewnętrzną racjonalność realizowanej przez Białoruś polityki.

Przywódcza rola Prezydenta Republiki Białoruś w ustroju politycznym państwa ma bezpośrednie przełożenie na jego kluczową rolę w zakresie działania organów bezpieczeństwa państwa. Jest on odpowiedzialny za ogólne kierownictwo organami bezpieczeństwa państwa. Zatwierdza statut Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białoruś (KGB RB). Powołuje i odwołuje Przewodniczącego Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białoruś i jego zastępców, a także innych kierujących organami bezpieczeństwa państwa. Ustala liczebność organów bezpieczeństwa państwa, jednostek wojskowych i innych organizacji i organów podległych organom bezpieczeństwa państwa (z wyłączeniem personelu serwisowego budynków i osób niefinansowanych ze środków budżetu państwa). Ustala tryb i normy materialno-technicznego zabez-

pieczenia organów bezpieczeństwa państwa, chyba że sam rozstrzygnął inaczej. Podejmuje decyzje w sprawie ochrony prawnej i socjalnej pracowników organów bezpieczeństwa państwa i członków ich rodzin.

Organem pomocniczym Prezydenta w zakresie koordynacji działalności służb specjalnych jest Rada Bezpieczeństwa.

W ramach realizacji ogólnej podległości Rady Ministrów Prezydentowi, Rada Ministrów zapewnia realizację decyzji Prezydenta w zakresie działalności organów bezpieczeństwa państwa. Bezpośrednio na nią wskazał ustawodawca jako na wykonawcę przepisów ustawy z 10 lipca 2012 r. Nr 390-3 o organach bezpieczeństwa państwowego Republiki Białoruś¹ w zakresie ochrony prawnej i społecznej pracowników organów bezpieczeństwa państwa i członków ich rodzin. Rząd odpowiada również za wykonanie innych kompetencji delegowanych na niego przez Prezydenta, a także kompetencji przewidzianych przez akty prawne Republiki Białoruś.

Prawne wymiary działalności służb specjalnych

Aktem w sposób całościowy regulującym system służb specjalnych jest ustawa z 10 lipca 2012 r. Nr 390-3 o organach bezpieczeństwa państwowego Republiki Białoruś. Parlament określił w niej prawne i organizacyjne podstawy działalności organów bezpieczeństwa państwa, określił obowiązki i prawa organów bezpieczeństwa państwa i ich pracowników, gwarancje prawnej i socjalnej ochrony pracowników organów bezpieczeństwa państwa i członków ich rodzin.

Organy bezpieczeństwa państwa realizują postawione im cele we współpracy z innymi organami władzy państwowej, innymi organizacjami, w tym zagranicznymi i międzynarodowymi oraz obywatelami. W zakresie swoich kompetencji mogą wykorzystywać, w sytuacjach prawnie przewidzianych, siły i środki Sił Zbrojnych, służby granicznej, wojsk wewnętrznych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, organów spraw wewnętrznych, organów i jednostek ds. sytuacji nadzwyczajnych, innych organów państwowych, zapewniających bezpieczeństwo narodowe Republiki Białoruś.

¹ Закон Республики Беларусь от 10 июля 2012 г. N 390-3 „Об органах государственной безопасности Республики Беларусь”, http://kodeksy-by.com/zakon_rb_ob_organah_gosudarstvennoj_bezопасnosti.htm (24.08.2016).

System organów bezpieczeństwa państwa

Prawodawca białoruski nie definiuje pojęcia „służby specjalne”, nie wylicza organów składających się na nie. Z tego też powodu zakwalifikowanie danego podmiotu do służb specjalnych przeprowadza się w sposób deskryptywny – na podstawie posiadanych przez niego cech². Musi to być organ, którego prymarne funkcje związane są ze sferą bezpieczeństwa państwa, które to pojęcie, choć samo w sobie jest szeroko rozumiane, to zarazem jest kluczowym pojęciem stosowanym w przepisach ustawy z 10 lipca 2012 r. Nr 390-3 o organach bezpieczeństwa państwowego Republiki Białoruś. Ustawodawca wyliczył w niej organy wchodzące w skład organów bezpieczeństwa państwa. Cechą właściwą służb specjalnych jest stosowanie środków operacyjno-rozpoznawczych zasadniczo w celach wywiadowczych, kontrwywiadowczych, walce z najbardziej niebezpiecznymi przejawami przestępczości zorganizowanej, przeciwdziałaniu terroryzmowi, ochronie tajemnic państwowych.

System organów bezpieczeństwa państwa został bezpośrednio ustalony przez prawodawcę w przepisach ustawy z 10 lipca 2012 r. Nr 390-3 o organach bezpieczeństwa państwowego Republiki Białoruś. Składają się na niego:

- Komitet Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białoruś (KGB RB);
- terenowe organy bezpieczeństwa państwa;
- Zarząd Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białoruś dla Miasta Mińsk i obwodu mińskiego;
- zarządy Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białoruś w regionach;
- Zarząd Kontrywiadu Wojskowego Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białoruś.

Organom bezpieczeństwa państwa podlegają instytucje edukacyjne, opieki zdrowotnej, jednostki wojskowe i inne organizacje i organy. Instytucje edukacyjne, opieki zdrowotnej, jednostki wojskowe i inne organizacje są tworzone, reorganizowane i likwidowane decyzją Prezydenta. Natomiast jednostki organizacyjne organów bezpieczeństwa państwa powoływane są, reorganizowane i likwidowane decyzją Przewodniczącego Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białoruś, chyba że Prezydent ustalił inaczej.

Organy bezpieczeństwa państwa, podległe im jednostki wojskowe i inne organizacje mają osobowość prawną i posługują się pieczęcią

---

² А. Пороотников, *Будущее спецслужб Беларуси: трезвый расчет вместо красивых фантазий*, 5 февраля 2015, <http://nmnby.eu/news/analytics/5707.html> (24.08.2016).

wyrażającą godło Republiki Białoruś. Nie mogą być w nich tworzone ani działać partie polityczne i inne organizacje społeczne realizujące polityczne cele.

Od organów bezpieczeństwa państwa ustawodawca białoruski odróżnia organy kompetentne stosować środki operacyjno-rozpoznawcze. Ich zbiór jest bardziej rozbudowany niż zbiór organów bezpieczeństwa państwa, a przy tym, mieści w sobie te ostatnie. Na organy władne stosować środki operacyjno-rozpoznawcze składają się:

- organy spraw wewnętrznych Republiki Białoruś;
- organy bezpieczeństwa państwowego Republiki Białoruś;
- organy służby granicznej Republiki Białoruś;
- Służba Bezpieczeństwa Prezydenta Republiki Białoruś (SBP);
- Centrum Operacyjno-Analityczne przy Prezydencie Republiki Białoruś (OAC);
- organy kontroli finansowej Komitetu Kontroli Państwowej Republiki Białoruś;
- organy celne Republiki Białoruś;
- służby wywiadowcze Sił Zbrojnych Republiki Białoruś (Główny Zarząd Wywiadowczy – GRU). Prowadzą one działalność operacyjno-rozpoznawczą w celu zapewnienia bezpieczeństwa służb wywiadowczych Sił Zbrojnych Republiki Białoruś.

Organy prowadzące działalność operacyjno-rozpoznawczą zobowiązane są w trakcie jej realizacji do współpracy, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

W świetle ustawy o organach bezpieczeństwa państwowego Republiki Białoruś, KGB RB jest wyłączną służbą bezpieczeństwa państwa. Zараzеm jednak, KGB nie można traktować jako jedynej służby specjalnej Republiki Białoruś. Stosując kryterium kompetencyjne, służbami specjalnymi są również Centrum Operacyjno-Analityczne przy Prezydencie Republiki Białoruś (OAC), Służba Bezpieczeństwa Prezydenta Republiki Białoruś (SBP), Główny Zarząd Wywiadowczy – GRU oraz służby specjalnego reagowania będące jednostkami organizacyjnymi niektórych organów państwowych (tzw. resortów siłowych).

Komitet Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białoruś

W zakresie ustroju KGB, uszczegółowienie przepisów ustawy z 10 lipca 2012 r. Nr 390-3 o organach bezpieczeństwa państwowego Republiki Białoruś ma miejsce w prezydenckim dekreście z 23 lipca

2013 r. Nr 325 o niektórych kwestiach Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego³.

Komitet Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białoruś jest centralnym organem w systemie organów bezpieczeństwa państwa. Prowadzi politykę państwa w sferze zapewnienia bezpieczeństwa narodowego Białorusi. Zapewnia regulowanie i zarządzanie w sferze zapewnienia bezpieczeństwa obywateli, społeczeństwa i państwa. W tym zakresie koordynuje działalność innych państwowych organów rządowych, jak również bezpośrednio realizuje główne kierunki działalności i zadania organów bezpieczeństwa państwa.

Na strukturę organizacyjną KGB składają się: główne zarządy (главные управления), zarządy (управления), wydziały (отделы) i sekcje (секторы). Zgodnie z dekretem Prezydenta, główne zadania Komitetu to:

- 1) organizacja i prowadzenie działań na rzecz ochrony niezawisłości i integralności terytorialnej Białorusi, zapewnienie bezpieczeństwa narodowego Białorusi w sferach politycznej, gospodarczej, wojskowej, naukowo-technologicznej, informacyjnej, społecznej, demograficznej i ekologicznej;
- 2) kierowanie organami bezpieczeństwa państwa, podporządkowanymi im jednostkami wojskowymi, innymi organizacjami i jednostkami organizacyjnymi, jak również organizacja i koordynacja ich działalności;
- 3) ocena aktualnego stanu bezpieczeństwa narodowego Białorusi, prognozowanie jego rozwoju, jak również przygotowanie i realizacja działań na rzecz zapobiegania i wykrywania zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego Białorusi, formułowanie wniosków do Prezydenta mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa narodowego Białorusi;
- 4) informowanie Prezydenta i na jego polecenie odpowiednich organów państwa i innych organizacji na temat stanu bezpieczeństwa narodowego Białorusi;
- 5) opracowywanie i prowadzenie działań wspierających organy państwa i inne organizacje w realizacji działań w zakresie rozwoju politycznego i społeczno-gospodarczego oraz postępu naukowo-technicznego;
- 6) organizacja i prowadzenie w ramach swoich kompetencji działalności kontrwywiadowczej i wywiadu zagranicznego;

---

³ Указ Президента Республики Беларусь от 23 июля 2013 г. № 325 „О некоторых вопросах Комитета государственной безопасности”, <http://www.pravo.by/main.asp?x?guid=3871&p0=P31300325&p1=1> (24.08.2016).

- 7) opracowywanie i realizacja działań służących zwalczaniu ekstremizmu, w tym walce z terroryzmem, a także walce z zorganizowaną przestępczością i korupcją, nielegalną migracją, nielegalnym obrotem narkotykami i środkami psychotropowymi, ich komponentami i analogami, bronią, amunicją, materiałami jądrowymi i ich komponentami, jak również innych przedmiotów podlegających kontroli eksportu, przemytem, innymi przestępstwami, co do których postępowanie przygotowawcze prowadzą organy bezpieczeństwa państwa;
- 8) wykonywanie ustawowo przewidzianych uprawnień w zakresie tajemnicy państwowej;
- 9) obsługa organów państwowych i innych organizacji w łączność rządową i operacyjną;
- 10) organizacja i obsługa w zakresie swoich kompetencji kryptograficznego i technicznego bezpieczeństwa informacji szyfrowanych i innych specjalnych form łączności na Białorusi i organizacjach białoruskich za granicą i wykonywanie kontroli państwowej nad tą działalnością;
- 11) planowanie i realizacja działań w ramach swoich kompetencji co do organizacji obrony Republiki Białoruś.

W celu realizacji tak wyznaczonych zadań, KGB zostało wyposażone w szeroki zakres kompetencji. Uczestniczy w opracowywaniu i realizacji programów państwowych w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa narodowego. Analizuje wewnętrzną sytuację polityczną i społeczno-gospodarczą na Białorusi i w innych państwach, prognozuje ich dynamikę w celu opracowania i wdrożenia kompleksowych działań mających na celu zapobieganie i wykrywanie zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego Białorusi. Przygotowuje dla Prezydenta i na jego polecenie właściwym organom władzy państwowej i innym organizacjom informacje dotyczące stanu bezpieczeństwa narodowego Białorusi, jak również wyposaża je w analizy niezbędne do podejmowania decyzji w zakresie zagadnień politycznych, gospodarczych, wojskowych, naukowo-technologicznych, informacyjnych, społecznych, demograficznych i ekologicznych. Organizuje wykonywanie przez organy bezpieczeństwa państwa i organy im podporządkowane ustaw Republiki Białoruś, dekretów, rozkazów i rozporządzeń Prezydenta i innych aktów normatywnych. Ocenia praktykę stosowania ustawodawstwa dotyczącego spraw właściwych dla organów bezpieczeństwa państwa i przedkłada propozycje jego ulepszenia. Organizuje i prowadzi działania w zakresie zdobywania informacji wywiadowczych w zakresie spraw politycznych, gospodarczych, wojskowych, naukowo-technologicznych, informacyjnych, społecznych, demograficznych i ekologicznych. Organizuje i prowadzi działalność kontrwywiadowczą dotyczącą zapobiegania, wykry-

wania i zwalczania wywiadowczej i innej działalności służb specjalnych państw innych, zagranicznych, międzynarodowych i innych organizacji, a także osób fizycznych, ukierunkowanej na wyrządzenie szkody bezpieczeństwu narodowemu Białorusi. Organizuje i stosuje kontrwywiadowcze i inne przedsięwzięcia ukierunkowane na zapewnienie bezpieczeństwa w ustalonych przez Prezydenta organach państwowych i innych organizacjach. KGB zapewnia bezpieczeństwo funkcjonowania obiektów przemysłu obronnego, energetyki, transportu i środków łączności, dużych miast i ośrodków przemysłowych i innych obiektów strategicznych, a także priorytetowych badań naukowych. Zapewnia bezpieczeństwo organów państwa, działa na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa organizacji i obywateli Białorusi. Uczestniczy w zapewnieniu bezpieczeństwa chronionych osób i chronionych obiektów. Opracowuje i wdraża działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa białoruskich organizacji działających poza jej granicami, pracowników tych organizacji i członków ich rodzin w państwie przebywania, jak również delegowanych za granicę obywateli mających ze względu na swoją działalność zawodową dostęp do tajemnic państwowych, i będących z nimi członków ich rodzin.

Wraz z innymi organami państwa, KGB uczestniczy w zapewnieniu bezpieczeństwa organizowanych na terytorium Białorusi imprez masowych. Organizuje i zapewnia współpracę z innymi państwowymi organami i organizacjami. Organizuje i stosuje środki profilaktyczne, ochrony, organizacyjne i inne w celu zapobiegania, wykrywania i zwalczania terrorystycznej i innej działalności ekstremistycznej, tworzy, rozwija i utrzymuje w gotowości do działania system reagowania na akty terroryzmu i inne działania ekstremistyczne. Podejmuje decyzje dotyczące organizacji operacji antyterrorystycznych, które są wiążące dla podmiotów bezpośrednio zaangażowanych w walkę z terroryzmem. Prowadzi działalność w zakresie zapobiegania przestępczości, formułuje oficjalne ostrzeżenia o niedopuszczalności nielegalnych zachowań.

KGB zobowiązuje organy państwowe i inne organizacje do wyeliminowania konkretnych naruszeń prawa, przyczyn i warunków, które sprzyjają popełnianiu przestępstw i deliktów administracyjnych. Organizuje i prowadzi działalność operacyjno-rozpoznawczą, dochodzenie i wstępne śledztwo (предварительное следствие) w sprawach o przestępstwa, które w drodze ustawy zostały przekazane do prowadzenia organom bezpieczeństwa państwa. Opracowuje i wdraża środki w celu utworzenia i wdrożenia systemów zabezpieczenia działań operacyjno-rozpoznawczych w sieciach telekomunikacyjnych, ich eksploatacja, w tym na rzecz innych podmiotów realizujących działalność operacyjno-rozpo-

znawczą. Poszukuje osób, które popełniły przestępstwa lub są podejrzane o ich popełnienie, prowadzą w ich sprawie dochodzenie i wstępne śledztwo (предварительное следствие), które ustawowo zostały przekazane organom bezpieczeństwa państwa. W przypadkach przewidzianych w ustawach i umowach międzynarodowych Republiki Białoruś, przeprowadzi tymczasowe aresztowanie osób. Prowadzi postępowanie administracyjne wobec osób zatrzymanych pod zarzutem popełnienia deliktów administracyjnych. Prowadzi rejestr przestępstw, w sprawie których dochodzenie i wstępne śledztwo (предварительное следствие) jest powierzone organom bezpieczeństwa państwa, rejestr deliktów administracyjnych, w sprawie których organy bezpieczeństwa państwa prowadzą postępowanie administracyjne, jak również rejestr osób podejrzanych o popełnienie przestępstw, w których dochodzenie i wstępne śledztwo (предварительное следствие) jest powierzone organom bezpieczeństwa państwa. Wykonuje uprawnienia upoważnionego organu państwa w zakresie ochrony tajemnicy państwowej. Podejmuje organizacyjne, techniczne i inne środki w celu ochrony tajemnic państwowych. Kontroluje ochronę tajemnic państwowych. Prowadzi działania sprawdzające wobec obywateli w związku z udzielaniem im dostępu do tajemnic państwowych, wykorzystywaniem przez nich tajemnic państwowych.

KGB uczestniczy w rozwiązywaniu zagadnień dotyczących wyjazdu za granicę Białorusi jej obywateli, wjazdu na terytorium Białorusi i wyjazdu z niej obywateli innych państw i bezpaństwowców, reżimu ich pobytu na terytorium Białorusi, udzielania im statusu uchodźcy, dodatkowej i tymczasowej ochrony, azylu na Białorusi. Organizuje i zapewnia działanie łączności rządowej Prezydenta w miejscach jego stałego i czasowego pobytu, innych abonentów, włączonych w wykaz stanowisk łączności rządowej, jak również – na podstawie umów międzynarodowych i jeśli jest to technicznie wykonalne – udostępnia łączność rządową najwyższym urzędnikom państw – uczestników Wspólnoty Niepodległych Państw w ramach ich tymczasowego pobytu na terytorium Białorusi. Organizuje kryptograficzne i inżynieryjno-techniczne bezpieczeństwo szyfrowanej i innych rodzajów łączności specjalnej na Białorusi i organizacjach białoruskich za granicą. Wypełnia funkcje centralnego organu służby szyfrowania Republiki Białoruś. Wykonuje kontrolę państwową nad stanem kryptograficznego i inżynieryjno-technicznego bezpieczeństwa szyfrowanej i innych rodzajów łączności specjalnej w organach państwowych i innych organizacjach, szyfrowania w organizacjach białoruskich za granicą. Potwierdza zgodność środków szyfrowania i innych rodzajów łączności specjalnej, a także kryptograficznych środków ochrony tajemnic

państwowych z prawnie określonymi wymaganiami i wydaje certyfikaty zgodności. Określa procedurę świadczenia usług w zakresie szyfrowania informacji na Białorusi. Dokonuje licencjonowania działalności związanej z kryptograficzną ochroną informacji i środkami niejawnego pozyskiwania informacji. Określa procedurę przeprowadzania ekspertyzy próbek specjalnych środków chemicznych, przeznaczonych do niejawnego pozyskiwania informacji, w celu importu (eksportu) takich środków na terytorium (z terytorium) państw – członków Unii Celnej. Sprawuje kontrolę nad wykorzystywaniem na terytorium Białorusi urządzeń nadawczych, urządzeń wysokiej częstotliwości dowolnego przeznaczenia, zabrania używania takich urządzeń działających z naruszeniem ustalonych zasad postępowania z informacjami zawierającymi tajemnice państwowe, a także zakłócających działalność łączności rządowej i operacyjnej. Ujawnia na terytorium Białorusi urządzenia nadawcze, których używanie stwarza zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego Białorusi, wykorzystywane do celów niezgodnych z prawem. KGB zapewnia scentralizowane informacyjno-analityczne wsparcie dla organów bezpieczeństwa państwa, podporządkowanych im organizacji i podmiotów. Tworzy banki danych, buduje i eksploatuje systemy informatyczne, bazy i banki danych, Wykorzystuje (bezpłatnie) systemy informatyczne, bazy i banki danych innych organów państwa i innych organizacji. Zapewnia przechowywanie operacyjnych, śledczych i innych materiałów związanych z działalnością organów bezpieczeństwa państwa, tryb ich rozliczania, przechowywania i wykorzystywania. Prowadzi prace badawcze, eksperymentalne, projektowe, eksperckie, budowlane i produkcyjne samodzielnie i na podstawie umów z organami państwowymi i innymi organizacjami. Opracowuje, produkuje i remontuje środki szyfrowania, sprzęt specjalny, środki łączności w ramach własnej bazy naukowo-przemysłowej i w ramach kooperacji z innymi organizacjami. Organizuje i prowadzi badania nad materiałami kontrwywiadowczej i działalności operacyjno-rozpoznawczej, wywiadu zagranicznego, jak również ekspertyzy w zakresie spraw karnych i deliktów administracyjnych, prowadzi rejestry kryminalistyczne. Działa na rzecz zapewnienia własnego bezpieczeństwa, włączając w to ochronę sił i środków organów bezpieczeństwa państwa. Zapewnia bezpieczeństwo osobiste członków rodzin pracowników organów bezpieczeństwa państwa, w przypadkach określonych ustawowo, także innych osób. Przygotowuje i wykorzystuje w tajnych celach dokumenty innych organów państwowych i innych organizacji, legendujących tożsamość i działalność pracowników organów bezpieczeństwa państwa, jednostek organizacyjnych organów bezpieczeństwa państwa, pomieszczeń i środków transportu tych organów, tożsamość konfidencjonalnych

współpracowników tych organów, jak również prowadzenie czynności operacyjno-rozpoznawczych. Przygotowuje dokumenty na potrzeby innych organów realizujących działalność operacyjno-rozpoznawczą. Może żądać druków dokumentów, legitymacji służbowych organów państwowych i innych organizacji i inne środki niezbędne do prowadzenia działalności operacyjno-rozpoznawczej. Organizuje prowadzenie przez organy bezpieczeństwa państwa działań zapewniających wprowadzenie i realizację stanu wyjątkowego i stanu wojennego. Organizuje i prowadzi działania mające na celu poprawę i utrzymanie stanu gotowości bojowej i mobilizacyjnej gotowości organów bezpieczeństwa państwa. Organizuje przygotowanie ich sił i środków do działania w sytuacjach nadzwyczajnych w Republice Białoruś lub w sąsiadujących z nią państwach w czasie pokoju. Organizuje prace nad formowaniem rezerw organów bezpieczeństwa państwa spośród obywateli podlegających obowiązkowi służby wojskowej, prowadzenia ich rejestru i utrzymania w rezerwie na czas wojny.

KGB zapewnia kadry, organizuje szkolenia, przekwalifikowanie i podwyższenie kwalifikacji kadr organów bezpieczeństwa państwa, jak również – na podstawie umowy – szkolenie kadr dla rządów krajowych, organów bezpieczeństwa i służb specjalnych innych państw. KGB organizuje działalność ideologiczną w organach bezpieczeństwa państwa. W tych celach współpracuje z organami państwowymi, społecznymi i innymi organizacjami. Określa procedurę obliczania kosztów kształcenia poniesionych przez państwo na przygotowanie kadr oficerskich dla organów bezpieczeństwa państwa w białoruskich instytucjach edukacyjnych i instytucjach edukacyjnych innych państw. Prowadzi obowiązkową państwową rejestrację daktyloskopijną obywateli Białorusi odbywających służbę wojskową w organach bezpieczeństwa państwa, podlegających służbie wojskowej, będących w rezerwie tych organów. Określa procedurę obliczania stażu pracy (wysługi lat) pracowników cywilnych (z wyjątkiem urzędników państwowych) w organach bezpieczeństwa państwa i podporządkowanych im organizacji. Zapewnia emeryturę osób zwolnionych ze służby wojskowej w organach bezpieczeństwa państwa, podporządkowanych im organizacji i jednostek organizacyjnych, a w przypadkach ustawowo określonych, także osób zwolnionych z innych wojsk i formacji wojskowych. Wdraża decyzje Prezydenta o utworzeniu, reorganizacji i likwidacji podporządkowanych KGB jednostek wojskowych i innych organizacji (організацій). Zapewnia wsparcie logistyczne organów bezpieczeństwa państwa, podporządkowanych im organizacji i jednostek organizacyjnych, w tym zakup i odbiór broni i technik specjalnych.

KGB prowadzi wykonawstwo generalne, przebudowę budynków i budowli, przejmuje konieczne dla działalności organów bezpieczeństwa państwa pomieszczenia (budynki, budowle). Finansuje organy bezpieczeństwa państwa, podporządkowane im organizacje i jednostki organizacyjne i przeprowadza w tym zakresie kontrolę. KGB rozpatruje wystąpienia obywateli, w tym przedsiębiorców indywidualnych i osób prawnych, a także organizuje osobiste przyjmowanie obywateli, w tym – przedsiębiorców indywidualnych i przedstawicieli osób prawnych. Współpracuje ze służbami specjalnymi, organami bezpieczeństwa, organami ochrony prawnej państw innych, międzynarodowymi i innymi organizacjami. Zawiera umowy międzynarodowe i inne akty. Uczestniczy w pracach nad zapewnieniem bezpieczeństwa międzynarodowego. Wysyła oficjalnych przedstawicieli KGB do organizacji międzynarodowych, innych państw w porozumieniu ze służbami specjalnymi, organami bezpieczeństwa, organami ochrony prawnej tych państw, w trybie prawnie przewidzianym. KGB świadczy usługi płatne, zgodnie z obowiązującym prawem. Wykonuje także inne kompetencje prawnie określone.

W celu realizacji powierzonych zadań, KGB wydaje akty prawne i kontroluje ich wykonywanie. Uczestniczy w przygotowywaniu projektów ustaw i innych aktów normatywnych. Posiada zatem wszelkie środki niezbędne do zapewnienia bezpieczeństwa państwa.

Kierownictwo KGB

Komitetem Bezpieczeństwa Państwa Republiki Białoruś kieruje Przewodniczący Komitetu Bezpieczeństwa Państwa Republiki Białoruś. Powołuje go i odwołuje Prezydent. Akty powołania i odwołania Przewodniczącego KGB to akty władcze Prezydenta, które dla swej ważności nie potrzebują aprobaty (ani *ex ante* ani *ex post*) jakiegokolwiek organu państwa, w szczególności: Prezydent nie potrzebuje zgody izb Zgromadzenia Narodowego czy Rządu. Przewodniczącego KGB Prezydent powołuje na czas nieokreślony, z czym wiąże się prezydenckie prawo odwołania Przewodniczącego KGB w dowolnym momencie i z dowolnego powodu, co sprzyja podporządkowaniu Przewodniczącego KGB Prezydentowi i lojalnemu wykonywaniu jego decyzji.

Bezpośrednie podporządkowanie Przewodniczącego KGB Prezydentowi koegzystuje z możliwością, gdy przewidują tak przepisy Konstytucji, ustaw republiki Białoruś, dekrety, rozkazy i rozporządzenia Prezy-

denta, wykonywania przez Przewodniczącego KGB woli Rady Ministrów i premiera.

Przewodniczący KGB ma zastępców, w tym pierwszego zastępcę. Powołuje ich i odwołuje Prezydent na wniosek Przewodniczącego KGB. Prezydent ustala też liczbę zastępców Przewodniczącego KGB.

W dekrete z 23 lipca 2013 r. Nr 325 o niektórych kwestiach Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Prezydent wyposażył Przewodniczącego KGB w istotne kompetencje, umożliwiające mu w całej rozciągłości realizować bieżące kierownictwo nad tą organizacją i sprawiające, że w KGB mamy do czynienia z jednoosobowym, a nie kolegialnym, kierownictwem. Przewodniczący KGB sprawuje bezpośrednie kierownictwo nad organami bezpieczeństwa państwa, podporządkowanymi im organizacjami i jednostkami organizacyjnymi. Osobiście odpowiada za wykonanie powierzonych mu zadań. Informuje Prezydenta i z jego polecenia odpowiednie organy państwowe i inne organizacje o zagrożeniach bezpieczeństwa narodowego Białorusi i pojawiających się problemach w dziedzinie bezpieczeństwa. Przedkłada Prezydentowi i Radzie Ministrów wnioski dotyczące prawnego uregulowania zagadnień związanych z kompetencjami KGB. Przewodniczący KGB reprezentuje KGB w relacjach z innymi organami władzy państwowej, jak również służbami specjalnymi, organami bezpieczeństwa, organami ochrony prawnej innych państw, zagranicznymi, międzynarodowymi i innymi organizacjami. W przypadkach ustawowo określonych podejmuje decyzję o utworzeniu sztabu operacyjnego zarządzającego operacją antyterrorystyczną lub powierza prowadzenie operacji antyterrorystycznej podmiotom bezpośrednio zaangażowanym w walkę z terroryzmem.

W przypadkach ustawowo przewidzianych oraz w ramach swoich kompetencji, Przewodniczący KGB używa siły i środki białoruskich Sił Zbrojnych, organów służby granicznej, wojsk wewnętrznych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, organów spraw wewnętrznych, organów i jednostek organizacyjnych do spraw sytuacji nadzwyczajnych, innych organów państwowych, zapewniających bezpieczeństwo narodowe Republiki Białoruś. W sytuacjach ustawowo określonych zezwala na użycie jednostek organizacyjnych specjalnego przeznaczenia. Zatwierdza przepisy dotyczące organów bezpieczeństwa państwa, struktury organizacyjnej KGB, jednostek organizacyjnych podporządkowanych mu, a także przepisy dotyczące jednostek wojskowych i przepisy wewnętrzne organizacji państwowych podporządkowanych KGB, jeżeli Prezydent inaczej nie postanowił.

Przewodniczący KGB zatwierdza struktury i regulaminy organów bezpieczeństwa państwa, podporządkowanych im organizacji i jednostek

organizacyjnych w ramach ustalonej liczebności i środków na ich utrzymanie. W zakresie posiadanych kompetencji wydaje akty prawne wiążące dla wojskowych i cywilnych pracowników organów bezpieczeństwa państwa, podporządkowanych im organizacji i jednostek organizacyjnych. Zapewnia dochowanie tajemnicy, przygotowanie i wdrożenie środków niezbędnych do ochrony tajemnic państwowych w organach bezpieczeństwa państwa, podporządkowanych im organizacji i jednostek organizacyjnych. Realizuje państwową politykę kadrową ukierunkowaną na zatrudnianie w organach bezpieczeństwa państwa, podporządkowanych im organizacjach i jednostkach organizacyjnych wysokokwalifikowanych specjalistów. Organizuje szkolenia i przekwalifikowanie funkcjonariuszy i pracowników cywilnych organów bezpieczeństwa państwa, podporządkowanych im organizacji i jednostek organizacyjnych, a także tworzy rezerwę kadrową. Ponośi osobistą odpowiedzialność za stan pracy ideologicznej w organach bezpieczeństwa państwa. Przewodniczący KGB występuje do Prezydenta z wnioskami o powołanie i odwołanie swoich zastępców, obwodowych szefów KGB, miasta Mińska i obwodu mińskiego, zarządu kontrwywiadu wojskowego, państwowej jednostki edukacyjnej «Instytut Bezpieczeństwa Narodowego Republiki Białoruś». Rozdziela i zatwierdza obowiązki służbowe swoich zastępców, szefów jednostek organizacyjnych Komitetu, dowódców jednostek wojskowych, szefów innych organizacji i jednostek podległych Komitetowi. W razie potrzeby przewodniczący KGB deleguje część swoich kompetencji zastępcom i innym funkcjonariuszom organów bezpieczeństwa państwa. Przyjmuje do pełnienia służby wojskowej w organach bezpieczeństwa państwa, podporządkowane im organizacje i jednostki organizacyjne obywateli Białorusi, w tym na podstawie umowy, nadaje im pierwsze i kolejne stopnie wojskowe do podpułkownika włącznie, obniża o jeden stopień i pozbawia stopni wojskowych, jak również przywraca im stopnie wojskowe i przedłuża okres służby, jeżeli inaczej nie postanowił Prezydent. Powołuje i odwołuje wojskowy i cywilny personel organów bezpieczeństwa państwa, podporządkowanych im organizacji i jednostek organizacyjnych, odsuwa go od pełnienia czynności służbowych, jeżeli inaczej nie postanowił Prezydent. Szefów głównych zarządów KGB Przewodniczący KGB powołuje w porozumieniu z Prezydentem. Deleguje wojskowych z organów bezpieczeństwa państwa (z pozostawieniem ich w służbie wojskowej) do innych organów państwa i organizacji. Wydaje pozwolenia na wyjazd za granicę wojskowym organów bezpieczeństwa państwa, podporządkowanych im organizacji i jednostek organizacyjnych. Występuje do Prezydenta o nadanie wojskowym organów bezpieczeństwa państwa, podporządko-

wanych im organizacji i jednostek organizacyjnych stopni wojskowych, jak również o pozostawienie ich w służbie wojskowej poza granicę wieku pełnienia służby wojskowej. Stosuje nagrody i kary dyscyplinarne wobec wojskowego i cywilnego personelu organów bezpieczeństwa państwa, podporządkowane im organizacje i jednostki organizacyjne. Występuje o nagrodzenie nagrodami państwowymi wojskowy i cywilny personel organów bezpieczeństwa państwa, podporządkowanych im organizacji i jednostek organizacyjnych, jak również nagradza oficerów imiennymi, specjalnymi nagrodami.

Przewodniczący KGB realizuje prawa Komitetu do posiadania, używania i sprzedaży majątku państwowego, znajdującego się w zarządzaniu operacyjnym organów bezpieczeństwa państwa, podporządkowanych im organizacji i jednostek organizacyjnych. Dysponuje środkami budżetowymi oraz środkami pochodzącymi z innych źródeł, niezabronionych przez prawo. W zakresie ustawowo wyznaczonym, ustala wynagrodzenia wojskowemu i cywilnemu personelowi organów bezpieczeństwa państwa, podporządkowanych im organizacji i jednostek organizacyjnych. Zgodnie z ustawodawstwem ustala wielkość i tryb udzielania pomocy materialnej wojskowemu i cywilnemu personelowi, emerytom organów bezpieczeństwa państwa, podporządkowanych im organizacji i jednostek organizacyjnych, a także wynagrodzenia osobom okazującym pomoc na konfidencjonalnej podstawie organom bezpieczeństwa państwa. Organizuje logistyczne zabezpieczenie organów bezpieczeństwa państwa, podporządkowanych im organizacji i jednostek organizacyjnych, jeżeli inaczej nie postanowił Prezydent. Określa tryb i warunki umorzenia środków trwałych w organach bezpieczeństwa państwa, podporządkowanych im organizacji i jednostek organizacyjnych. Przewodniczący KGB wykonuje także inne kompetencje, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

W celu rozpatrzenia najważniejszych zagadnień działalności organów bezpieczeństwa państwa, podporządkowanych im organizacji i jednostek organizacyjnych, w KGB tworzy się zarząd KGB. W jego skład wchodzi Przewodniczący KGB (jako przewodniczący zarządu), jego zastępcy, inni funkcjonariusze organów bezpieczeństwa państwa, a w razie konieczności – szefowie innych organów państwa. Liczbowy i personalny skład zarządu KGB zatwierdza Prezydent na wniosek Przewodniczącego KGB. Na posiedzenia zarządu KGB mogą być zapraszani przedstawiciele innych organów państwowych i innych organizacji. Przy rozważaniu kwestii dotyczących współpracy międzynarodowej w walce z przestępczością i zapewnienia bezpieczeństwa międzynarodowego, w posiedzeniach zarządu KGB mogą uczestniczyć przedstawiciele organów bezpieczeń-

stwa i służb specjalnych państw-członków Wspólnoty Niepodległych Państw.

Aby rozwiązywać najważniejsze kwestie bezpieczeństwa państwa, koordynować działalność organów bezpieczeństwa państwa z innymi organami państwowymi, mogą być prowadzone wspólne posiedzenia zarządów tych organów. W celu zaś organizacji pracy w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa państwa związkowego Białorusi i Federacji Rosyjskiej można odbywać wspólne posiedzenia zarządów KGB RB, zarządów Federalnej Służby Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej i Służby Wywiadu Zagranicznego Federacji Rosyjskiej.

Posiedzenia Zarządu KGB zwoływane są w miarę potrzeb, jednak nie rzadziej niż raz na trzy miesiące. Regularność zwoływania posiedzeń ma zapewnić ciągłość prac KGB i jego zdolność bieżącego reagowania na zagrożenia bezpieczeństwa państwa. W razie nieobecności Przewodniczącego, posiedzenie prowadzi jego pierwszy zastępca. Posiedzenie Zarządu jest prawomocne, jeżeli bierze w nim udział nie mniej niż 2/3 jego członków. Decyzje Zarządu podejmowane są większością głosów jego członków, biorących udział w posiedzeniu. W razie równego rozkładu głosów, za podjętą uważana jest decyzja, za którą głosował przewodniczący posiedzenia. Jeżeli jest to konieczne, to decyzje Zarządu KGB mogą być realizowane poprzez wydawanie rozkazów lub podjęcie uchwał Zarządu. Tryb przygotowywania materiałów do rozpatrzenia przez Zarząd KGB, prowadzenia jego posiedzeń, ustala Przewodniczący KGB.

KGB podporządkowane są następujące jednostki wojskowe i inne organizacje: 14 Wydzielony Pułk Łączności Rządowej Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białorusi; transportowa instytucja rządowa «Garaż Operacyjnego Wykorzystania Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białorusi» (Автотранспортное государственное учреждение «Гараж оперативного назначения Комитета государственной безопасности Республики Беларусь»); instytucja państwowa «Naukowo-Techniczne Centrum Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białorusi» (Государственное учреждение «Научно-технический центр Комитета государственной безопасности Республики Беларусь»); instytucja państwowa «Sanatorium «Las» Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białorusi» (Государственное учреждение «Санаторий «Лесное» Комитета государственной безопасности Республики Беларусь»); instytucja państwowa ochrony zdrowia «Wojskowy Zakład Medyczny Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białorusi» (Государственное учреждение здравоохранения «Военно-медицинское управление Комитета государ-

ственной безопасности Республики Беларусь»); państwowa instytucja edukacyjna «Instytut Bezpieczeństwa Narodowego Republiki Białoruś» (Государственное учреждение образования «Институт национальной безопасности Республики Беларусь»).

Współpraca międzynarodowa KGB

Zapewnienie bezpieczeństwa państwa jest niemożliwe bez rozbudowanej współpracy międzynarodowej, wspólnego diagnozowania zagrożeń, zapobiegania im, zwalczania ich i minimalizowania negatywnych konsekwencji. Z tego też względu od momentu utworzenia KGB RB jako republikańskiego organu władzy państwowej, szczególną uwagę zwraca się na ustanowienie i rozwój międzynarodowej współpracy. Widzi się w niej kluczową przesłankę budowy bezpiecznej Białorusi. Ze względu na poradzieckie implikacje, szczególnie intensywna jest współpraca białoruskich służb specjalnych ze służbami specjalnymi innych państw poradzieckich, w tym – za głównego partnera zagranicznego uznaje się Federację Rosyjską. Jednym z pierwszych kroków republikańskich władz białoruskich było zawarcie 13 maja 1992 r. Porozumienia o współpracy i współdziałaniu między Komitetem Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białoruś i Ministerstwem Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej, którego następcą prawnym została Federalna Służba Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej (FSB FR). 3 września 1992 r. podpisano Porozumienie między Komitetem Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białoruś i Służbą Wywiadu Zagranicznego Federacji Rosyjskiej (SWZ FR) o współpracy w zakresie działalności wywiadowczej.

KGB RB prowadzi współpracę i współdziałanie na podstawie podpisanych resortowych umów międzynarodowych m.in. z: Komitetem Bezpieczeństwa Narodowego Republiki Kazachstan (porozumienie z 29 maja 1992 r.), Służbą Bezpieczeństwa Ukrainy (porozumienie z 31 lipca 1992 r.), Służbą Informacji i Bezpieczeństwa Republiki Mołdowy (porozumienie z 10 sierpnia 1994 r.), Służbą Bezpieczeństwa Narodowego Uzbekistanu (porozumienie z 4 czerwca 1999 r.), Ministerstwem Bezpieczeństwa Narodowego Republiki Azerbejdżanu (porozumienie z 30 września 1999 r.), Ministerstwem Bezpieczeństwa Narodowego Republiki Armenii (następca – Służba Bezpieczeństwa Narodowego) (porozumienie z 24 maja 2000 r.).

KGB RB partycypuje w utworzonej w 1992 r. w ramach WNP Naradzie Szefów Organów Bezpieczeństwa i Służb Specjalnych Państw – Uczestników WNP, przekształconej w 1996 r. w Radę Szefów Organów Bezpieczeństwa i Służb Specjalnych Państw – Uczestników WNP

(SORB). Została ona powołana w celu koordynacji współdziałania służb specjalnych i organów ochrony prawnej państw – członków WNP, podjęcia wspólnych działań w celu zapewnienia interesów bezpieczeństwa narodowego, ochrony praw i wolności obywateli, walki z terroryzmem, przemytem, korupcją i zorganizowaną przestępczością międzynarodową. SORB ma przede wszystkim zapewnić efektywną współpracę w zakresie walki z zorganizowaną przestępczością o charakterze międzynarodowym i w innych obszarach działalności służb specjalnych. Wykonuje decyzje Rady Głównych Państw WNP (Совета глав государств СНГ) w sprawach należących do kompetencji służb specjalnych. Wypracowuje propozycje w zakresie zbliżenia krajowego ustawodawstwa państw – uczestników WNP i rozwoju ram prawnych współpracy międzynarodowej w sferze działalności służb specjalnych. W celu koordynacji działalności służb specjalnych państw-uczestników WNP w zakresie wywiadu zagranicznego od 2000 r. zwoływane są narady szefów organów bezpieczeństwa i służb wywiadowczych państw – uczestników WNP.

Oprócz rozległych i intensywnych form współpracy ze służbami specjalnymi państw poradzieckich, białoruskie KGB realizuje współpracę ze służbami specjalnymi innych państw regionu i spoza regiony Europy Środkowej i Wschodniej. W pierwszej kolejności jest ona motywowana koniecznością efektywnego przeciwstawiania się współczesnym wyzwaniom i zagrożeniom związanym z międzynarodowym terroryzmem czy też różnymi formami transnarodowej przestępczości zorganizowanej. W tym kontekście białoruskie KGB za kluczową uznaje współpracę, opartą na resortowych umowach międzynarodowych, ze służbami specjalnymi i organami ochrony prawnej Polski, Litwy, Łotwy, Niemiec, Włoch, Stanów Zjednoczonych Ameryki, Chin, Wietnamu i Syrii. W ramach tej stałej współpracy ma miejsce wymiana informacji o obiektach działalności operacyjno-rozpoznawczej, jak również w sprawie działań podjętych przez Republikę Białoruś w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej i przeciwdziałania terroryzmowi międzynarodowemu.

Od 1995 r. KGB za pośrednictwem Krajowego Centralnego Biura Interpolu na Białorusi współpracuje z Międzynarodową Organizacją Policji Kryminalnej (Interpol). Umożliwia ona wymianę informacji z organami ochrony prawnej innych państw – członków Interpolu ze 184 państw. Poprzez Interpol KGB RB na bieżąco gromadzi, przetwarza i wymienia informacje w zakresie walki z międzynarodową przestępczością zorganizowaną, terroryzmem międzynarodowym, zapewnienia bezpieczeństwa gospodarczego, zwalczania kradzieży pojazdów, przedmiotów będących cennieścią historyczną, naukową, artystyczną lub kulturową, nielegalnego

obrotu narkotykami i środkami psychotropowymi, handlu bronią, amunicją, urządzeniami i materiałami wybuchowymi, a także zapewnienia bezpieczeństwa informacyjnego, poszukiwań międzynarodowych.

Organy służby granicznej

Ustrój organów służby granicznej został uregulowany w ustawie z 11 listopada 2008 r. o organach służby granicznej Republiki Białoruś⁴. Zgodnie z nią, jednym z organów służby granicznej jest Organ Służby Granicznej Specjalnego Przeznaczenia (Орган пограничной службы специального назначения). Uzyskuje on, gromadzi i analizuje informacje na temat zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego Białorusi na granicy państwowej oraz w strefie przygranicznej. Wykonuje zadania dotyczące zapobiegania, wykrywania i zwalczania przestępstw. Bierze udział w zapewnieniu własnego bezpieczeństwa organów służby granicznej, bezpieczeństwa osób chronionych i obiektów chronionych, jak również wykonuje inne zadania, powierzone organom służby granicznej. Statut Organu Służby Granicznej Specjalnego Przeznaczenia zatwierdza Prezydent Republiki Białoruś.

Wywiad zagraniczny

W dekrete Prezydenta z 25 marca 2003 r. Nr 116 został uregulowany ustrój wywiadu zagranicznego. Nad wywiadem zagranicznym ogólne kierownictwo sprawuje Prezydent. Swoje uprawnienia realizuje on bezpośrednio lub poprzez Radę Bezpieczeństwa Republiki Białoruś. W tym zakresie kompetencji decyzyjnych nie posiada rząd, co jest kluczową gwarancją zabezpieczającą Prezydenta przed niesubordynacją służb wywiadowczych i ich udziału w przedsięwzięciach wymierzonych przeciwko Prezydentowi. Służbami wywiadowczymi bezpośrednio kierują ich szefowie, zaś koordynację ich działań zapewnia Rada Bezpieczeństwa Republiki Białoruś.

Wywiad zagraniczny jest powołany do ochrony żywotnych interesów obywateli, społeczeństwa i państwa poprzez pozyskiwanie i wykorzystywanie informacji wywiadowczych, jak również ma wspierać organy władzy państwowej i organizacje w realizacji działań w zakresie politycznego i społeczno-gospodarczego rozwoju Białorusi. Główne zadania wywiadu

---

⁴ <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=H10800454> (24.08.2016).

to: 1) działanie na rzecz politycznego i społeczno-gospodarczego rozwoju państwa, postępu naukowo-technicznego i zapewnienia wojskowo-technicznego bezpieczeństwa Białorusi; 2) wyposażenie Prezydenta, Rządu i innych organów państwowych i organizacji w informacje niezbędne do podejmowania decyzji w sferach politycznej, gospodarczej, wojskowej, informacyjnej humanitarnej i innych; 3) zapewnienie bezpieczeństwa organizacjom białoruskim znajdującym się poza granicami Białorusi, pracownikom tych organizacji i członkom ich rodzin w państwie przebywania, jak również wyjeżdżającym za granicę Białorusi obywatelom Białorusi, którzy ze względów zawodowych mają dostęp do informacji niejawnych i będącymi z nimi członków ich rodzin.

Podmiotami wywiadu zagranicznego są organy bezpieczeństwa państwa Republiki Białoruś, Siły Zbrojne Republiki Białoruś oraz wojska pograniczne Republiki Białoruś. Organy bezpieczeństwa państwa realizują wywiad zewnętrzny w sferze politycznej, gospodarczej, wojskowo-strategicznej, naukowo-technicznej, informacyjnej, humanitarnej i ekologicznej; Siły Zbrojne – wojskowej, wojskowo-politycznej, wojskowo-technicznej, wojskowo-gospodarczej i ekologicznej, natomiast wojska pograniczne – w sferze polityki pogranicznej w celu obrony i ochrony granicy państwowej Republiki Białoruś.

Główny Zarząd Wywiadowczy (GRU)

Funkcją działalności GRU jest dostarczanie aktualnych i dokładnych informacji wywiadowczych Siłom Zbrojnym niezbędnych do podejmowania optymalnych decyzji wojskowych i politycznych. W tym celu gromadzi i przetwarza informacje wywiadowcze. Prowadzi wywiad elektroniczny, realizuje operacje w cyberprzestrzeni. Monitoruje umowy międzynarodowe dotyczące kontroli zbrojeń, w szczególności – w zakresie broni masowego rażenia. GRU wykonuje operacje psychologiczne, bierze udział w dezinformacji odnośnie rzeczywistych planów i zamierzeń wojskowo-politycznego kierownictwa Białorusi.

Kontrola i nadzór nad działalnością służb specjalnych

Organy bezpieczeństwa państwa w całej rozciągłości podlegają prezydenckiej kontroli. W zakresie kompetencji delegowanych jej przez Prezydenta, może ją też sprawować Rząd. Znamienne jest przy tym,

że ustawodawca białoruski nie przewiduje parlamentarnej kontroli nad działalnością tych organów. Brak w tym zakresie kompetencji Izby Reprezentantów i Rady Republiki jest pochodną faktu nieodpowiedzialności politycznej przed nimi Prezydenta. Skoro zatem działalność państwowa w zakresie organów bezpieczeństwa państwa jest domeną Prezydenta to kontrola nad sposobem jej realizacji nie została włączona do gestii parlamentu.

Nadzór nad dokładnym i jednolitym wykonywaniem przez organy bezpieczeństwa państwa prawodawstwa białoruskiego sprawuje Prokurator Generalny Republiki Białoruś i podporządkowani mu prokuratorzy w zakresie swojej kompetencji. Chociaż zgodnie z przepisami Konstytucji Prokurator Generalny i pozostali prokuratorzy są niezależni w wykonywaniu swoich obowiązków i kierują się wyłącznie ustawodawstwem, tym niemniej Prokurator Generalny jest mianowany przez Prezydenta za zgodą Rady Republiki i w swojej działalności podlega Prezydentowi. Innymi słowy, Prokurator Generalny będąc organem podporządkowanym Prezydentowi jest zobowiązany nadzorować legalność działania Prezydenta w zakresie bezpieczeństwa państwa, co istotnie osłabia niezależność nadzoru w tym zakresie i sprawia, że zasadniczo obejmuje on organy aparatu rządowego i jego funkcjonariuszy. Ukierunkowany jest nie tyle na legalność działania organów bezpieczeństwa państwa, co efektywność wykonywania powierzonych im zadań.

Nadzorowi prokuratorowskiemu podlega działalność służb specjalnych w stosunku do obywateli i ich organizacji, jak również co do naruszenia przez nie podstawowego interesu Białorusi. Natomiast dochodzenie wobec funkcjonariuszy służb specjalnych jest prowadzone przez KGB.

W literaturze białoruskiej zwraca się uwagę na niedostateczny charakter kontroli nad służbami specjalnymi⁵, w szczególności – na ograniczony zakres wewnętrznej kontroli, sprawowanej przez organy bezpieczeństwa i szefów służb specjalnych. W tym kontekście formułowany jest postulat corocznego przedstawiania przez służby specjalne parlamentowi sprawozdania o stanie bezpieczeństwa narodowego, zaś poszczególnym wyspecjalizowanym komisjom – rocznej informacji o działalności poszczególnych służb⁶. Powinny być one wysłuchiwane bez dyskusji. Zgłaszany jest również postulat powołania, na wzór innych państw, specjalnej komisji par-

⁵ А. Поротников, *Будущее спецслужб Беларуси: трезвый расчет вместо красивых фантазий*, 5 февраля 2015, <http://nmbny.eu/news/analytics/5707.html> (24.08.2016).

⁶ А. Поротников, *Перспективы трансформации системы специальных служб Беларуси*, Минск 2014, s. 31.

lamentarnej ds. służb specjalnych, która prowadziłaby bieżącą kontrolę nad ich działalnością, jak również byłaby wyspecjalizowana w zakresie proponowania prawnych ram działania służb specjalnych. Podobnie jak w innych państwach, miałyby ona działać z wyłączeniem jawności i mieć dostęp do informacji objętych klauzulą niejawności.

STRESZCZENIE

W artykule przeprowadzono charakterystykę ustrojową służb specjalnych w systemie politycznym Białorusi. Analizuje się związki łączące je z konstytucyjnymi organami władzy państwowej, tj. Prezydentem, Rządem, parlamentem, prokuraturą i sądami. Stawia się tezę, że służby specjalne są w pełni podporządkowane Prezydentowi, a szef KGB jest faktycznie drugą osobą w państwie, ważniejszą politycznie niż premier czy ministrowie.

Jacek Zaleśny

SECRET SERVICES IN THE POLITICAL SYSTEM OF BELARUS

The article is focused on the political position of secret services in the Belarus. The author draws relations between them and the constitutional organs of state power, ie. The President, the Government, Parliament, prosecution and courts. The thesis of article is that the secret services are fully subordinated to the President and the head of the KGB is actually the second person in the country, more important politically than the Prime Minister or the ministers.

KEY WORDS: *Belarus, secret services, the President, the KGB*

Bibliografia

Закон Республики Беларусь «О борьбе с терроризмом» от 3 января 2002 г. № 77-3, http://kodeksy-by.com/zakon_rb_o_borbe_s_terrorizmom.htm (24.08.2016).

Закон Республики Беларусь от 19 июля 2010 г. № 170-3 «О государственных секретах», http://kodeksy-by.com/zakon_rb_o_gosudarstvennyh_sekretah.htm (24.08.2016).

Закон Республики Беларусь от 15 июля 2015 г. № 307-3 «Об оперативно-розыскной деятельности», <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3961&p0=H11500307> (24.08.2016).

Закон Республики Беларусь от 10 июля 2012 г. N 390-3 «Об органах государственной безопасности Республики Беларусь», http://kodeksy-by.com/zakon_rb_ob_organah_gosudarstvennoj_bezopasnosti.htm (24.08.2016).

Закон Республики Беларусь «О противодействии экстремизму» от 4 января 2007 г. № 203-3, http://kodeksy-by.com/zakon_rb_o_protivodejstvii_ekstremizmu.htm (24.08.2016).

Кузнецов И.Н., *Учебно-методический комплекс по учебной дисциплине „Национальная Безопасность”*, Минск 2012.

Поротников А., *Будущее спецслужб Беларуси: трезвый расчет вместо красивых фантазий*, 5 февраля 2015, <http://nmnby.eu/news/analytics/5707.html> (24.08.2016).

Поротников А., *Перспективы трансформации системы специальных служб Беларуси*, Минск 2014.

Указ Президента Республики Беларусь от 25 марта 2003 г. № 116 «О вопросах внешней разведки», <http://www.kgb.by/ru/ukaz116> (24.08.2016).

Указ Президента Республики Беларусь от 23 июля 2013 г. № 325 «О некоторых вопросах Комитета государственной безопасности», <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=P31300325&p1=1> (24.08.2016).